

Жубі ферми

Журнал Сільськогосподарської секції

100 YEARS
BIODYNAMIC

Про знайомі терміни, умови
та відносини з фермою
Улі Гуртер

Трансформація – зцілення – пробудження
То Ха Вінь

Сільськогосподарський курс
як джерело натхнення
Том Саат, Мартін фон Маккенсен

Зустріч з Персефоною
Едіт Ламмертс ван Бюрен

Біодинамічні навчання в Україні
Інтерв'ю з Жаном-Мішелем Флораном

Здорове харчування –
запорака здорового майбутнього
Ясмін Пешке

Зміст

---

100 років Курсу лекцій із сільськогосподарства

---

4 То Ха Вінь
Три великі завдання сільського господарства
Трансформація – зцілення – пробудження

6 Улі Гуртер
Сільськогосподарська індивідуальність
Про знайомі терміни, умови та відносини із собою,
своїм навколишнім середовищем, своєю фермою

10 Весна Форштнеріч Лесяк і Матяж Турінек
Жити разом із організмом ферми
Як це працює на практиці?

11 Думки
Із сільськогосподарської конференції 2024

12 Том Саат і Мартін фон Маккенсен
Сільськогосподарський курс
як джерело натхнення
Переосмислення старих знань

16 Едуардо Рінкон
Насіння майбутнього в наших серцях
Кожен є фермером

Біодинаміка у світі

---

18 **Кращі умови життя завдяки**
біодинамічному сільському господарству
Погляди представників з шістьох країн

20 Жан-Мішель Флоран
Набуття внутрішньої сили попри ураган війни
Біодинамічні навчання в Україні

Дослідження

---

22 Лукаш Машек
Клімат, корови і картопля – Багато
аспектів біодинамічних досліджень

Харчування

---

23 Ясмін Пешке
Здорове харчування – запорука
здорового майбутнього
Аспекти і пропозиції

Біодинаміка і антропософія

---

24 Едіт Ламмертс ван Бюрен
Зустріч з Персефоною – Як вона
пов'язує рослинний світ з космосом

27 Події

28 Сільськогосподарська секція
Пожертви
Вихідні дані

Bid pedaktora

Шановний читачу,

Новий журнал «Живі ферми» (в оригіналі Living Farms) вийшов саме до 100-річного ювілею біодинамічного сільського господарства! Ми кладемо його до Ваших рук і також у Ваші серця, оскільки хочемо створити зв'язок між читачами та авторами і підготувати родючий ґрунт для подальшого розширення, поглиблення та розвитку біодинаміки.

1924 рік, коли в маєтку Кобервіц проходив сільськогосподарський курс Рудольфа Штайнера, був часом великих потрясінь. Це був початок нової ери в сільському господарстві, коли використовувався синтетичний азот промислового виробництва. Ані ґрунт, ані рослини, ані тварини не могли впоратися з цим потужним коктейлем, що призвело до багатьох хвороб та погіршення якості продуктів харчування. Деякі фермери запитували себе, чи саме таким має бути майбутнє сільського господарства. Невже немає інших варіантів? Тому вони запитали Рудольфа Штайнера про його варіанти і він прочитав вісім лекцій «Сільськогосподарського курсу», які й донині складають основу біодинамічного сільського господарства. Він окреслив повну картину, відкриваючи погляд у космічний вимір, у глибини землі та у найпотаємніші взаємодії в природі. Але перш за все він створив зв'язок між людиною і сільським господарством, наприклад, він порівнював ґрунт з людською діафрагмою і створив концепцію сільськогосподарської індивідуальності. Основою стала лю-

дина, заради виробництва здорової їжі. Так народилося людяне сільське господарство, як протилежність індустріальному сільському господарству.

Курс захопив слухачів, і вони відразу ж взялися до роботи. Незабаром з'явилися перші біодинамічні ферми в кількох європейських країнах, а потім і на інших континентах, у тому числі в країнах із субтропічним кліматом. Зараз біодинамічний рух охоплює весь світ і налічує близько 30 000 фермерських господарств, з яких 7 500 мають сертифікацію Деметер. Створено науково-дослідні інститути, селекційні ініціативи, навчальні курси, переробні та маркетингові компанії тощо. Все це свідчить про те, що ми дійсно можемо говорити про культурний імпульс у сфері сільського господарства.

Цей перший випуск журналу містить матеріали учасників біодинамічного руху з усього світу, які зібралися на Сільськогосподарській конференції, що проходила з 7 по 10 лютого 2024 року в Гетеанумі. Конференція під назвою «Сонце – Земля – Людина» була присвячена 100-річчю Курсу лекцій із сільського господарства Рудольфа Штайнера. Також додаються статті з робочих напрямків сільськогосподарської секції Гетеануму.

Бажаємо Вам натхненного читання,

Улі Гуртер

Співкерівник Сільськогосподарської секції Гетеануму

Ви можете переглянути записи окремих лекцій з конференції «Сільське господарство 2024» на goetheanum.tv.

Деякі статті з Сільськогосподарської конференції 2024 у цьому випуску журналу відтворені у співпраці з журналом «Das Goetheanum».

Три Великі завдання сільськогосподарства

Трансформація – зцілення – пробудження

Чи можемо ми, як фермери та як люди, знайти спосіб, щоб полегшити страждання у світі? Над цим питанням розмірковував буддистський вчитель і посол Валового національного щастя То Ха Вінь на Сільськогосподарській конференції 2024. Його відповідь – так, можемо, якщо ми відновимо гідність сільського господарства і зрозуміємо, що його великі завдання є завданнями людства.

По всій Європі ідуть протести фермерів. Страждання, які доводиться терпіти багатьом фермерам – і не лише в Європі – це лише симптом. Причиною страждань є те, що фактична місія сільського господарства та його гідність були втрачені. Схожа ситуація відбувається і в секторах освіти та охорони здоров'я. Великі людські зусилля, спрямовані на трансформацію, зцілення, харчування і навчання, були зведені до суто економічної діяльності. Тепер ми повинні повернути сільському господарству його гідність.

Трансформація: Переформатування землі

По-перше, звичайно, сільське господарство має завдання нагодувати світ. Харчування відбувається на різних рівнях – фізична їжа є одним з них. Завдання людей – трансформувати землю, зробити її благороднішою,

духовнішою, прозорішою, щоб дух міг пронизувати землю.

Штайнер пропонує три вправи у медитації “Камінь початку”. Перша вправа говорить: “Вправляйся у Духо-Пригадування / У глибинах душ”. Що таке глибина душі? Це воля. Коли ми працюємо нашими кінцівками, коли ми оремо землю, ми робимо щось дуже матеріальне; ми працюємо з фізичним виміром. Чи можемо ми пригадати дух, коли працюємо в глибинах землі так, щоб наша дія була справді процесом трансформації? Коли дитина народжується, вона отримує фізичне тіло. Весь розвиток дитини полягає в тому, щоб поступово оволодіти цим тілом і переформувати його. Разом, як людство, ми робимо це для Землі. Це велика частина того, чим займається сільське господарство: трансформувати тіло землі таким чином, щоб воно стало посудиною для духу.

То Ха Вінь – колишній керівник програми Центру валового національного щастя Бутану і колишній керівник відділу підготовки, навчання та розвитку Міжнародного комітету Червоного Хреста. Він є засновником і головою Фонду Євразія, буддистським вчителем, позаштатним професором з освіти для дорослих і гуманітарної роботи у різних університетах, а також є автором кількох книг.

Зцілення: Зростання у спільноті

У всіх культурах світу ми маємо уявлення про богоподібну постать, яка подарувала людству сільське господарство. Цікаво, що майже у всіх традиціях Бог або істота, яка дарує сільське господарство, також асоціюється зі зціленням, оскільки воно пов'язане зі знаннями про рослини, про те, як вони діють і можуть зцілювати. Сільське господарство також надає значення часу. Для фермерів час – це не просто годинник, а цикл природи. Час стає ритмом, а ритм має цілющу силу.

Друга вправа, яку пропонує Штайнер – «Вправляйся у Духо-Спогляданні» – полягає в тому, щоб перетворити наші природні емоції на щось збалансоване і гармонійне з ритмом космосу. Це дозволяє нам бути сповненими свідомості у миті тепер. А який ефект від цього? Це побудова спільноти. Фермерські господарства – це спільноти. Колись ми жили в

“Якщо ми дійсно глибоко проживемо на досвіді, що внутрішні та зовнішні процеси в сільському господарстві є єдиним цілим, тоді ми зможемо зв'язатися з іншими і трансформувати землю.”

дуальностях. Тих, хто відрізнявся від нас, вважали ворогами або неповноцінними. Але рис і пшениця – це не конкуренти, це дві великі культури світу: культура рису і культура пшениці. Одна пов'язана з місяцем, інша пов'язана з сонцем. А нам потрібні обидвоє, і сонце, і місяць. Настав час, коли ми повинні усвідомити, що ми є взаємозалежною сім'єю з восьми мільярдів людей.

Пробудження: Віднайдення своєї справжньої природи

Як, зрештою, ми можемо безпосередньо зв'язатися з духом? Рудольф Штайнер у Медитації “Камінь початку” говорить про сприйняття духу в спокої думок: «Вправляйся у Духо-Узрінні / У Мислення-Спокої». Коли внутрішній гамір стихається і настає внутрішній спокій, ми можемо безпосередньо відчутти дух. Це і є пробудження.

Перший рух відбувається згори донизу: дух освічує матерію, і в результаті остання трансформується. Другий – це горизонтальний рух, в якому ми можемо сприймати, споглядати дух або бути сповненими свідомості в балансі наших трансформованих емоцій. І третій рух – це пробудження до нашого істинного, автентичного буття. Якщо ми розглядаємо завдання сільського господарства як частину завдання людства, яке має ці три основні функції – трансформація матерії, зцілення на рівні душі та пробудження на духовному рівні – тоді ми дійсно визнаємо гідність сільського господарства як гідність бути людиною.

Розчинення страждань

Ми страждаємо, бо в нашій матеріалістичній культурі ми втратили зв'язок з нашим духовним еством, з нашою істинною сутністю, і відчуваємося відірваними від самих себе, від наших ближніх і землі, справді самотніми. Якщо ми не маємо зв'язку з нашою сутністю і буттям, ми не можемо сприймати сутність і буття інших людей та землі. Якщо ми дійсно глибоко проживемо на досвіді, що внутрішні і зовнішні процеси в сільському господарстві є єдиним цілим, тоді ми зможемо зв'язатися з іншими і трансформувати землю. Якщо при цьому нам вдасться інтегрувати нашу існуючу духовну спадщину і скромно зробити внесок у позитивний розвиток нашої землі, ми створимо біодинамічний рух, який в істинному сенсі є загальнолюдським.

Сільськогосподарська індивідуальність

Про знайомі терміни, умови та відносини із собою, своїм навколишнім середовищем, своєї фермою

В загальному розумінні агрономії відсутнє поняття індивідуальності. У біодинамічному сільському господарстві все по-іншому: Рудольф Штайнер ввів цю ідею, дивовижним чином розширивши перспективу. Розуміння цього поняття залишається складним завданням, а застосування його на практиці – ще складнішим. Улі Гуртер, співкерівник Сільськогосподарської секції, описує шлях подальшого розвитку.

У 1924 році, коли фермери, які потребували допомоги, звернулися до Рудольфа Штайнера з проханням провести курс лекцій із сільського господарства, вони не мали жодного уявлення про поняття «сільськогосподарська індивідуальність». Це було щось абсолютно нове! Це поняття має широке визначення, як і розуміння біодинамічного сільського господарства: воно створює зв'язки між природничими та духовними науками і намагається бачити все у взаємозв'язку.

Індивідуальність як подвійний жест всередину і назовні

Якщо говорити про людей, то індивідуальність означає стати самим собою: ми можемо приймати свої власні рішення і бути відповідальними за наслідки своїх дій. Розвиток дитини та молодого людини показує, що індивідуалізація відбувається поетапно. Це шлях, який веде нас від єдності з оточенням до самовизначення. Наша індивідуальність розвивається через первинний досвід самотності, а також через досвід любові – ми беремо індивідуалізацію у свої власні руки.

Те саме стосується і суспільства: з давніх часів до епохи Відродження ми пройшли багато етапів розвитку від групової свідомості до індивідуальної свідомості. Цей процес становлення своєї власної особистості також означає, що ми стаємо більш узагальненими. Ми все більше стаємо представниками людства, наприклад, села, регіону, навіть цілого покоління. Це подвійний жест: ми стаємо більше собою, але водночас представляємо цілісність.

Прикладом цього є Нельсон Мандела. Як людина іншого кольору шкіри, він боровся з режимом апартеїду і був ув'язнений на 27 років. Але він не дозволив собі зламатися, а щодня працював над розвитком своєї індивідуальності. Як результат, люди знали про нього навіть під час його ув'язнення! Він був звільнений і обраний президентом – як представник народу. У своїй інавгураційній промові він процитував американську активістку руху за свободу Маріанну Вільямсон: «Наш найглибший страх не в тому, що ми не відповідаємо чомусь. Наш найглибший страх полягає в тому, що ми надмірно сильні. Нас найбільше лякає наше світло, а не

Улі Гуртер є співкерівником Сільськогосподарської секції з 2010 року та членом Виконавчої ради Загальної антропософської спільноти з 2020 року. До 2020 року він був біодинамічним фермером і входив до управлінської групи швейцарської ферми-першопроходиці L'Aubier з її фермою, сироварнею, еко-готелем, органічним магазином і житловим комплексом.

наша темрява". У той момент, коли він, як президент, зовні став представником, внутрішньо він був сповнений сили і його індивідуальність була яскраво вираженою або, іншими словами, його «внутрішнє сонце» засяяло.

“Таким чином Рудольф Штайнер проклав курс до нового погляду на агрономію, такий, що включає у себе цілісність – землю, людей, космос!”

Яке відношення має поняття індивідуальності до фермерства?

Як можна застосувати поняття індивідуальності до сільського господарства? Щоб відповісти на це питання, ми повинні повернутися до 1924 року, коли Рудольф Штайнер прочитав вісім лекцій, що складають «Сільськогосподарський курс» у День Трійці в Кобервітці (Кобежице). На першій лекції було створено образ маленького кола, оточеного великим – орбітою Сатурна з її 30-річним періодом: вражаюче відкриття,

дивлячись на цей великий образ! Таким чином Рудольф Штайнер проклав курс до нового погляду на агрономію, такий, що включає у себе цілісність – землю, людей, космос! У другій лекції він представив поняття «сільськогосподарської індивідуальності» – такою, якою вона була з самого початку. “Фермерське господарство відповідає своїй сутності, в найкращому розумінні цього слова, якщо воно сприймається як своєрідний індивідуальний суб’єкт – самодостатня індивідуальність.” Це означає, що фермерське господарство повинно саме створювати те, що йому потрібно для виробництва – гній, засоби виробництва, тобто ґрунт, рослини і тварини – наскільки це можливо. Це не просто нарис ідеї малого фермерства, а основа нової форми сільського господарства. Самодостатність – це перший аспект сільськогосподарської індивідуальності. Другий стосується ґрунту. Штайнер порівнював ґрунт з людською діафрагмою, перевертаючи таким чином все з ніг на голову: «В індивідуальності, яку ми тут розглядаємо, голова знаходиться під поверхнею землі, в той час як ми, разом з усіма тваринами, живемо в череві істоти!»** Викликає подив, чи не так?

* Рудольф Штайнер, Сільськогосподарський курс, GA 327, Rudolf Steiner Press, Forest Row 2004, Lecture II.

** Ibid.

Третій аспект – це «его-тенденція», яку королева несе в собі як чемпіонка світу з травлення. Що мається на увазі під цим? На відміну від людини, у корови не розвинута его-свідомість, її свідомість «спить», поки вона перетравлює їжу і випорожнюється. Таким чином, потенціал «его-тенденції» не вичерпується, а стає доступним для всієї ферми у вигляді гною, надаючи їй «его-потенціал», який з роками переростає в індивідуальність ферми. Три аспекти фермерської індивідуальності взаємодіють між собою: цілісність, яке перевернуто з ніг на голову, і його частини підтримують одна одну протягом багатьох років. Що це означає?

Стату людиною – розглядати індивідуальність як єдине ціле

Щоб зрозуміти цей образ сільськогосподарської індивідуальності, що перевернутий з ніг на голову, варто пролити світло на різні рівні поняття індивідуальності.

Фізичний рівень – прийняття: станьте тією людиною, якою Ви є. Те, ким Ви є зараз, не є тим, ким Ви є насправді. Через дослідження Сільськогосподарського курсу Рудольф Штайнер запрошує нас стати на шлях відкриття себе.

Життєвий рівень – стати свідомим: якщо ми концентруємося на власному «Я», то наша особистість постає як точка. Все, через що ми коли-небудь пройшли або пережили, тепер зібрано в цій одній точці. Це прояв величезного масштабу! Це місце збору тепер стає вушком голки, через яке можна пройти в новий простір за межами матеріальності, в контрпростір/інший простір, внутрішній простір, де знаходиться світ елементів, атмосфера. Ми проживаємо на досвіді наше периферійне его. До чого така зміна відноситься у сільськогосподарській індивідуальності? Інверсія верхнього і нижнього, обернення сільськогоспо-

дарської індивідуальності з ніг на голову! Ми звикли думати, що коріння рослини знаходиться в землі, щоб вбирати поживні речовини, а листя – в повітрі, щоб сприймати. Однак можна подивитися на це і з іншого боку: рослина сприймає корінням, а в повітрі та атмосфері вбирає поживні речовини і перетравлює їх. Тоді все, що є світлом і повітрям, насправді поглинається метаболічно. Ми бачимо, що рослина росте знизу вгору, але насправді вона також росте зверху вниз. Утворення речовини відбувається в зеленому листі. Природно, що мінеральні речовини надходять знизу вгору в потоці розчинних солей. Але вони є результатом процесу сприйняття, а не через бажання рослини житися.

Чуттєвий рівень – бути у зв'язку: зараз ми живемо у відносинах «від центру до периферії». Як ми можемо поєднати одне з іншим? Від точки до периферії. Я є у великій цілісності. А велика цілісність – в мені. Я є відцентричним. Це – досвід реальності: ставати відцентричним і водночас зустрічати контрагента, іншого. Я є, тому що ти є. Все стає протилежним до себе: мінерали і зірки, рослини і тварини, гілка, що ворухиться від подиху вітру. Я вхожу у світ, який існує, тому що він є розмовою між різними сутностями. З точки зору ферми, це означає, що вона повинна бути самодостатньою для того, щоб ця розмова змогла відбутися. Самодостатність створює внутрішнє тепло, внутрішнє світло, внутрішню розмову. Виникає знайома сила самоорганізації. Через три роки відбувається перший крок розвитку, через сім років – наступний, і раптом ця сільськогосподарська індивідуальність починає підтримувати сама себе самостійно. Якщо ви здатні розвивати ферму впродовж тривалого періоду, ця індивідуальність починає ставати справжнім партнером. Народжується мир, стабільність і внутрішня автономія.

Думки

“Для глибоких тем мені потрібна спільнота”

“Я вже вдруге беру участь у сільськогосподарській конференції. Мене приваблює обмін думками на антропософські теми: інтенсивна робота протягом чотирьох днів у цьому особливому місці, проникнення в теми, багато різних точок зору... Я можу розширити свої знання про тепличні культури самостійно, якщо це необхідно, але для глибоких тем мені потрібна спільнота.

Для мене препарати і ферма як індивідуальність є центральним змістом курсу «Сільське господарство» і, власне, ядром біодинаміки. Робота з препаратами також дуже важлива для мене особисто. Вона мене зворушує, я сприймаю її як витончену діяльність. Водночас, це питання волі: ти маєш бути присутнім і зосередженим протягом години і присвятити себе виключно цьому завданню. Спільне виробництво препаратів – це також прекрасний досвід, який зближує людей.”

Ребекка Халбігіс – фермерка, навчалася у Вільній земельній школі Бодензе. Зараз працює на молочній фермі з власним молокопереробним заводом в Аппенцеллерланді (Швейцарія).

Духовний рівень – бути у розвитку: ця розмова також стосується до і після, тобто того, що було в нашому житті до-тепер і що буде після. Розмова містить у собі все. Це ще одне переплетення індивідуального і загального. У цьому сенсі кожна людина перебуває в процесі розвитку на своєму шляху, але водночас вона об'єднана з усіма іншими людьми, які також перебувають у процесі розвитку.

Ставати землею – розуміти іншого

Візуалізуючи велику позачасову цілісність – творіння, якщо ми хочемо його так назвати, – ми повинні розвивати ідеї та сили, які на сьогоднішній день є абсолютно невідомими.

“Тож можна сказати, що кожна ферма може бути представником цілої землі в тому сенсі, що вона містить майбутній зародок землі.”

Нам потрібно переконатися, що життя нас, людей на землі, може продовжуватися, в тому числі й у фізичному сенсі. Ми візуалізуємо, що ми є єдині або «родичами» з усім, що мінерали, рослини і тварини – наші брати і сестри. Земля існує для всіх нас. Ми пережили століття, коли люди брали більше, ніж давали. З одного боку, це правильно, бо дозволило нам розвиватися і здобути свободу, але з іншого боку, це призвело до дисбалансу, який нам тепер потрібно виправляти.

Ставати сонцем – присвятити себе здоровому розвитку землі

Як можна розвернути ці відносини? Для цього потрібен вимір серйозного розвитку: поворот напрямку розвитку. Ми можемо знайти аналогію в постаті Христа. Христос як Духовна Сутність, Сонячна Сутність, залишив свій дім, став людиною, помер, перемиг смерть і з'єднав себе з усім на землі. Це породило нову свідомість на землі: усвідомлення трансформації, зцілення, прощення; усвідомлення співпраці замість антагонізму. І таким чином земля починає проростати, як насіння. Земля містить нові проростаючі сили. Рослини, тварини і земля несуть у собі сили раннього проростання, щоб знову засяяти. Це діяння Сонячної Сутності, Христа, яке не слід плутати з іменуванням Христа в церковному релігійному контексті. Антропософія поважає всі релігійні вірування.

Це внутрішнє проживання досвіду «тепла сонця» може бути дуже особистим і водночас дуже об'єднуючим – тут ми знову бачимо подвійну природу індивідуума. Наша спільна людська відповідальність тепер полягає в тому, щоб включити землю в наші людські долі. Земля – це «субстанція нашої долі», індивідуально та спільно. Як я можу це виразити? Коли ми звертаємо увагу на шматочок землі, беремо його під свою опіку, щоб він міг розвиватися в напрямку індивідуалізації як вираження цілої землі, тоді це призводить до сільськогосподарської індивідуальності. Тож можна сказати, що кожна ферма може бути представником всієї землі в тому сенсі, що вона містить майбутній зародок землі. Саме тут діють нові сили проростання. Природа тут не просто регенерується, а генерується. Саме тут ми можемо творчо працювати з висоти майбутнього, на землі і з землею.

Жити разом із організмом ферми

Як це працює на практиці?

Що означає термін Рудольфа Штайнера «організм ферми»? І як його можна застосувати на практиці? Мову про це ведуть Весна Форштнеріч Лесяк і Матяж Турінек. Обидва мають власні фермерські господарства в Словенії.

Матяж: Ферма є незалежною, автономною, взаємодіючою з клієнтами, навколишнім середовищем, космосом, рослинами і тваринами. Кожна біодинамічна ферма відрізняється від інших. Життя організму ферми подібне до фаз людського життя. У нього є народження, юність, зрілість, є також і кінець. Весно, скільки перевтілень пережила Ваша ферма?

Весна: Мої предки жили на нашій фермі ще в шістнадцятому столітті, завжди незалежно і автономно. За часів Австро-Угорської монархії ми були так званим вільним фермерським господарством, вільним від церкви та аристократії, і ферма завжди передавалася жінкам.

Мої питання сьогодні: що ми маємо на увазі під живим організмом, говорячи про ферму? Або що ми розуміємо під індивідуальністю, про яку згадував Рудольф Штайнер. Ці два поняття, організм та індивідуальність, мають бути сформовані та реалізовані людьми. Організм – це інтегративна, біологічна система. Структура цілого визначає активність окремих частин і є чимось набагато більшим, ніж просто сукупність окремих частин. Другою характеристикою організму є взаємозалежність, взаємна або зворотна залежність. Це означає, що все є одночасно і причиною, і наслідком чогось іншого. Третьою характеристикою живої сутності є розвиток. Функції організму ферми підтримуються за допомогою циклів. Автономність у часі та управління енергією є двома іншими характеристиками живого організму, як і чутливість та здатність до адаптації.

Кожна жива сутність перебуває в діалозі з навколишнім і водночас сприймає свої внутрішні стани. Таким чином, організм виокремлює себе, з одного боку, і з'єднується з навколишнім середовищем, з іншого. Ферма робить те саме, тому вона і є організмом. Розкажіть про процес перевтілення на Вашій фермі, Матяже?

Матяж: Наша ферма з'явилася близько 17 років тому, коли постало питання, що ми хочемо займатися вирощуванням. Питання дозріло до того, що народилася ферма. Ми починали як фермерське господарство, що підтримувалося громадою, з трьома клієнтами, а через 12 років у нас вже було 150 клієнтів і 18 гектарів землі. Будучи фермером, Ви повинні запастись терпінням. Потрібно мати віру, відданість фермі і дивитися в майбутнє з надією, навіть якщо іноді це буває важко. Побудова спільноти має багато рівнів у соціальному організмі ферми. Важливо відкрито і чесно спілкуватися один з одним. Ми запитуємо себе: чи є ми рабами сільськогосподарського організму, чи співтворцями? Ми продовжуємо спостерігати, обмінюватися думками та рефлексувати. Важливо шукати людей, які можуть створювати різні перспективи. Також важливо бути вдячним: за людей, які допомагають. Для мене суттєвим є те, що ми створюємо стосунки – міжособистісні стосунки і стосунки із організмом ферми.

“Життя організму ферми подібне до фаз людського життя.”

Весна Форштнеріч Лесяк – біодинамічна фермерка, фармацевтка та співкерівниця Секції природничих наук у Гетеанумі.

Матяж Турінек – біодинамічний фермер, читає лекції на біодинамічні теми, такі як вирощування лікарських трав або родючість ґрунту.

“Тут неймовірна енергетика”

“Я вперше на сільськогосподарській конференції. Поїздка сюди знаменує собою завершення нашого навчання з органічного та біодинамічного сільського господарства в Чеській Республіці. Ми приїхали сюди всією групою. Під час трирічного навчального курсу ми також читали Рудольфа Штайнера, вивчали антропософію та відвідали багато біодинамічних ферм. Тут, на конференції, все сконцентровано, тут неймовірна енергетика, це... вау! Я дійсно можу глибоко зануритися і побачити, як біодинаміка і антропософія можуть бути реалізовані в житті і в сільському господарстві на практиці.

Я також відчуваю, наскільки великим є біодинамічний рух і енергія, яка виникає, коли люди з усього світу об'єднуються заради спільного інтересу. Цю енергію я заберу з собою.”

Петра Киметалікова нещодавно закінчила новий навчальний курс з органічного та біодинамічного сільського господарства у Фермерській школі поблизу Праги, Чеська Республіка.

“Чи здатні ми перейти від матеріального до духовного?”

“Я відвідував сільськогосподарську конференцію разів, напевно, 15-20. Для мене це стало неодмінною подією, на якій я можу побачити, що відбувається в біодинамічному русі, і отримати нові імпульси. Зрештою, у корівнику ти стаєш засліпненим, потрібно постійно розширювати свій кругозір! Після тривалої перерви, частково через коронавірус, я хотів надолужити втрачений час на святкуванні 100-річчя. Де ми знаходимося сьогодні? Чи здатні ми перейти від матеріального до духовного? Чи зможемо вирішити соціальне питання і працювати разом? Неспокійний час вимагає від нас особистої відповідальності, незалежності, чесності та правдивості. Для цього ми можемо черпати сили один від одного тут.”

Йозеф Тінцель – один з першопроходців Деметра у вирощуванні яблук у Валь Веноста (Південний Тіроль, Італія). 23 роки тому став співзасновником міжнародної групи фахівців з біодинамічного вирощування фруктів.

“Сільськогосподарський курс – це ресурс для медитації”

“Ці сто років біодинамічного сільського господарства – особливий момент. Ти змушений глибоко замислитися над власною сільськогосподарською роботою. І конференція пропонує чудову можливість зробити це.

Я завжди обираю Сільськогосподарський курс, коли йдеться про духовний зв'язок з моєю фермою. Для мене це джерело натхнення для медитації, для медитативного дослідження духовних основ ферми, яка розташована в давньому культурному ландшафті. Останніми роками я багато займаюся комплексним ландшафтним дизайном. Для цього мені потрібно ознайомитися не лише з історією культурного ланд-

шафту, а й з різними суб'єктами, що працюють у ньому, і навчитися розуміти їх все краще і краще. Я завжди читаю курс німецькою мовою. Таким чином я відчуваю себе дуже близьким до Рудольфа Штайнера, наче розмовляю з ним.”

Крістіан Вера Понче – журналіст і художник з Ліми, який доглядає за старовинними фіговими деревами своєї родини у віддаленій долині Сігуас у Перу. Досліджує та документує культуру інжиру в різних країнах та в різні епохи.

Сільськогосподарський курс як джерело натхнення

Переосмислення старих знань

За останні 100 років сільське господарство та суспільство значно змінилися. Чи може Сільськогосподарський курс Рудольфа Штайнера 1924 року продовжувати надихати нас? Біодинамічні фермери Том Саат і Мартін фон Маккенсен досліджують це питання і приходять до спільного висновку: так, якщо ми, як люди, навчимося розуміти роль, яку ми відіграємо в сільському господарстві.

Погляд Тома Саата Не для лінивих мислителів

Чи була гексаплоїдна пшениця випадковим схрещуванням спельти і егілопсу, чи культурним діянням? Вовк став собакою випадково чи в результаті цілеспрямованого процесу? Сьогодні теорія випадковості широко розповсюджена, але Том Саат вважає це «лінивим мисленням». На його думку, йдеться про цілеспрямований розвиток, який базується на творчому мисленні. Як зазначав Рудольф Штайнер, мислення – це не щось вторинне, що відображає світ, а щось первинне, інакше кажучи, генеруюча сила, яка створює живі речі.

Для прикладу біблійний образ двох дерев, дерева життя і дерева знань: є два дерева, а не одне. Це означає, що людське пізнання не виникло з принципу життя; воно є чимось незалежним і необхідним для розгортання життя на землі. У процесі культурного розвитку людське пізнання обмежилось знанням того, що можна сприймати органами чуттів. Сільськогосподарський курс Рудольфа Штайнера – це спосіб відтворити дерево знань не як божественний, а як людський продукт, як прогрес в еволюції. Людське пізнання може розвиватися далі і не повинно зупинятися на «кінцевих продуктах

природи», тваринах і рослинах. Воно може проникати в самі творчі процеси природи. Курс допомагає в цьому. Його образи є живими і закликають до «живого мислення».

Близькість гумусової кислоти в ґрунті та білка в рослинах

Поняття «життя» і «смерть» є хорошим прикладом необхідності живого мислення. Так, наприклад, у Сільськогосподарському курсі йдеться про мертвий кисень у повітрі та живий кисень у ґрунті. Для людей і тварин важливо, щоб кисень, який вони вдихають через повітря, був мертвим. Життєві процеси повинні завершитися, щоб звільнити місце для чогось вищого: свідомості. У цьому світлі смерть є умовою для воскресіння свідомості.

У рослин ситуація інша: коріння поглинає живий кисень. Утворення гумусових кислот відбувається під землею як генеративний процес. З повітря активно поглинається дуже обмежена кількість вуглекислого газу. Утворення білка, основи розвитку рослин, відбувається над землею. Гумусові кислоти в ґрунті та білок у рослині мають цікаву спільну рису: співвідношення вуглецю (C) до азоту (N) майже однакове для обох: приблизно 8-11 до 1. Це близьке співвідношення.

Том Саат вивчав філософію та ґрунтознавство в Амстердамі та працював викладачем і дослідником у Вагенінгенському університеті з 1982 по 1990 рік. З 1990 року працює біодинамічним фермером. У 1995 році він заснував ферму Stadsboerderij Demeter в Альмере.

Біодинамічний фермер Мартін фон Маккенсен керує Сільськогосподарською школою Доттенфельдерхоф, денною навчальною програмою для біодинамічних фермерів, а також читає лекції в Університеті Гайзенгайма.

Торф:	C:N	>60:1
Природний ґрунт:	C:N	15:1
Культурований ґрунт:	C:N	12:1
Гумусова кислота:	C:N	9–11:1
Білок:	C:N	8–11:1

Торф – це мертва органічна речовина; співвідношення C:N у ньому становить понад 60 до 1, тобто дуже високе. Якщо ми подивимось на родючі культуровані ґрунти, то це співвідношення стає ще ближчим. А співвідношення C:N найродючішої речовини гумусу майже таке ж, як у білка. Отже, коли ми робимо наші ґрунти більш родючими, ми

Для здорового контролю життя нам потрібен астральний, іншими словами, душевний аспект. Це теж відповідальність людей на фермі. Завдання фермерів – «зробити астральне врегульованим». В першу чергу це стосується тварин, особливо жуйних. Але астральне також втілюється в життя через компостування. Компостування – це імітація тваринного процесу. Воно впливає не лише на ґрунт, а й на світ комах та птахів, який також належить фермі і допомагає формувати астральний аспект ферми.

Третім завданням фермерів є пробудження аспекту «Я» у фермі. «Я» означає творити з самого себе. Але це можливо лише з партнером, з яким «Я» має стосунки, а не з чимось чужим. Ферма перебуває у стосунках з усім, що росте, живе і циркулює в межах ферми, а не з кормами чи гноєм, які надходять ззовні або, можливо, навіть здалеку. Індивідуальність ферми створюється розвитком ферми через дії її людей. Це продовження вертикального, божественного імпульсу – тепер очолюваного людьми, як творіння, як продовження еволюції: «Щоб людина стала сонцем для землі.»

“Індивідуальність ферми створюється розвитком ферми через дії її людей.”

наближаємо їх до рослинного світу. Це стосується вміння поводитися з ефірним. Адже ферма не має ефірного тіла, і контроль над ефірним – іншими словами, над життєвими силами – лежить в руках її людей, контроль над ефірним – іншими словами, над життєвими силами – лежить в руках її людей.

Погляд Мартіна фон Маккенсена Особисті стосунки з ґноєм

Що характеризує людину і що відрізняє її від рослин і тварин? «Я». Мартін фон Маккенсен притримується такої думки. Як зазначає Том Саат, «Я» набуває сенсу від того, з чим у нього стосунки, з чим воно пов'язане. Тому ми повинні запитати себе, з чим я пов'язаний? З чим я хочу бути пов'язаним? Йдеться про наші особисті стосунки. Приклад: уявіть собі, Ви бачите неповністю вкриту компостну купу. Недовго думаючи, ви беретеся за неї з вилами. Все, що ви робите, мотивується відчуттям того, як це має бути. Мета, що купа вкінці має бути гарно вкрита, є тим, що керує Вами. «Я» вихоплює мету з майбутнього. Особисті стосунки з тим, що конкретно стосується ґною, означають зв'язок з ним таким чином, що нам стає зрозуміло, яким він повинен стати.

Гній – це ще не добриво

У нас є культивований ґрунт, який був оброблений, який контактував з повітрям і світлом. Сівозміна, обробіток ґрунту та внесення ґною – це три важливі аспекти в біодинамічному сільському господарстві. Вони генерують корм, який корова, як жуйна тварина, споживає. Тварина сприймає цілісність, з якої виник корм, і пов'язує себе з ним. Травлення і жування – це процес, який схожий на діяльність «Я». Коров'яче «Я» не присутнє, але воно активне. Гній, який виділяє корова, ще не є добривом. Після того, як корова залишила кіз'як, фермер повинен продовжити процес, який вона розпочала.

Вирощування сільськогосподарських культур і тварин з серцем, що Відчуває

Біодинамічне вирощування рослин – це також завжди селекція. Це завжди означає, що нам потрібні рослини, які є найбільш підходящими. І в ідеалі ми знаходимо їх у тому, що маємо. У нас є запаси, і ми знаємо, що вони могли б бути трохи кращими. Таким чином ми дивимось в майбутнє. Це пошук і знаходження того, що веде вперед. Селекція – це форма бачення. Йдеться про засвоєння (інтерналізувати) і вираження (екстерналізувати) того, що ми знайшли. Звичайно, нам потрібна допомога професійних біодинамічних селекціонерів, і все ж наше сприйняття як фермерів завжди є частиною цього процесу. При розведенні домашніх тварин метою є трохи розмішати досконалість тварини. Нам потрібні здорові та життєдатні тварини, які живуть довго і в старості є живими та енергійними. Щоб зрозуміти це і вибрати правильних тварин, ми повинні думати і творити з серцем, що відчуває. Або, інакше кажучи, наше мислення, наша воля і наші наміри формуються нашим чуйним серцем. Ми повинні знайти способи повернути собі волю творити, і тоді нам дарується осяяння. Раптом стає зрозуміло, як це має бути.

Сільськогосподарський курс Рудольфа Штайнера може допомогти нам знайти ці форми і оживити наше мислення.

“Ми повинні
знайти
способи
повернути
собі волю
творити,
і тоді нам
дарується
осіяння.”

Насіння майбутнього В наших серцях Кожен є фермером

Едуардо Рінкон, який стане новим співкерівником Сільськогосподарської секції в серпні 2024 року, впродовж останніх двох років подорожував Америкою та Європою, відвідуючи ферми та проводячи дискусії про майбутнє сільського господарства. Він розповідає про те, що побачив у серцях фермерів і які надії вони плекають.

Сьогодні ми знаходимося на дуже важливому етапі в історії біодинамічного та антропософського рухів: ми щойно завершили один цикл тривалістю в сто років. У центрі всіх ювілейних заходів – Різдвяна конференція. Сто років тому Рудольф Штайнер посадив насіння майбутнього в серцях людей, в “грунті серця”. Наше завдання тепер – плекатися ці насінини з Різдвяної конференції теплом, любов’ю і світлом, які йдуть з наших сердець і живих думок. Ми повинні допомогти цьому насінню прорости. Якщо подивитися на це з такої точки зору, то кожен з нас є фермером.

Чому на Трійцю?

Різдвяна конференція та лекції Рудольфа Штайнера “Всесвітня історія у світлі антропософії” відбувалися в один і той же період, під час частини

Святих вечорів. З подовженням світлового дня наставало Стрітєння, весняне рівнодення, Великдень, а потім Трійця. Саме на Трійцю, 7 червня 1924 року, розпочався Сільськогосподарський курс. Щодня вранці після курсу в Кобервіці Штайнер повертався до Вроцлава, щоб читати лекції про карму, а в деякі дні зустрічався з групами молоді. З одного боку, зустрічі з молоддю, з іншого – курс із сільського господарства, все це охоплювалося лекціями про карму.

На Трійцю згадується момент, коли Святий Дух зійшов на дванадцятьох апостолів і Марію, і через Його дію вони утворили нову спільноту. Чому Рудольф Штайнер викладав Сільськогосподарський курс на Трійцю? Ми можемо розглянути образ апостолів і те, що сталося на Трійцю: кожен з учнів розпізнав Духа індивідуально,

Едуардо Рінкон – біолог, митець, викладач, дослідник і консультант. Він заснував La Huerta de Vinci, проєкт, присвячений біодинамічному навчанню та практиці, а також виробництву лікарських рослин і засобів. Наразі живе в Мексиці, де донедавна був президентом Біодинамічної асоціації Мексики. У серпні 2024 року стане співкерівником Сільськогосподарської секції.

а також визнав, що Він один і той самий для всіх людей. Вони говорили мовою серця. Індивідуалізм, який відіграв дуже важливу роль на нашому шляху до розвитку нашого еґо, екстремальним чином підводить нас до питання, поставленого Рудольфом Штайнером: як майбутня індивідуалізована людина зможе жити в новій спільноті вільних духів? Відповідь на це питання дається у «Філософії свободи» Рудольфа Штайнера: «Тільки тому, що люди є індивідуумами одного духу, вони можуть жити разом. Вільна людина живе в упевненості, що інша вільна людина належить з нею до одного духовного світу і що вона якось зустрінеться з нею у своїх намірах.»*

Внутрішнє сонце

Робота фермера глибока і вимагає великої відданості та рішучості: догляд за тваринами, посадка, всі види діяльності, які вимагають уважності і, перш за все, щирої відданості для

“Не потрібно йти кудись, щоб знайти духовний зв’язок: Він прямо перед Вами.”

оживлення ферми і ґрунту, працюючи з силами землі і космосу. Для цього потрібна медитація. Коли фермер здатен привнести свідомість у власну діяльність, тоді відбуваються ритуали як процеси, які сприяють і підтримують алхімічну діяльність у природі. Якщо, наприклад, фермер годує свою корову, то космічні сили, які діють в землі і рослинах, об’єднуються для того, щоб нагодувати корову. Корова перетворює їжу на гній, який слугує компостом, що оживляє землю.

* Рудольф Штайнер, Філософія свободи, GA 4, Рудольф Штайнер Press, Lecture IX.

Сільське господарство має здатність трансформувати землю. Коли ми це робимо, то ми також трансформуємося самі. Не потрібно йти кудись, щоб знайти духовний зв’язок: він прямо перед Вами. З огляду на сьогоденну кризову ситуацію необхідно мислити саме так. Це дає фермерам можливість усвідомити свою роль як каталізатора сил і як активного керівника, який може сприяти трансформації людської душі на шляху до майбутнього. Як фермери, ми повинні постійно практикувати просування далі в нашому житті почуттів, щоб глибше сприймати землю і все її буття.

Насіння несе в собі майбутнє

Надія на майбутнє біодинаміки починається з насіння, яке вже посіяне в наших серцях. Тепер ми вмотивовані для того, щоб змінити спосіб, у який ми несемо біодинаміку у світ, щоб знайти нові способи спільної роботи та все більше працювати у спільноті, незважаючи на наші розбіжності.

Коли ми сіємо насіння, завжди виникає питання: чи проросте воно? Чи виживе? Чи дасть урожай? У нас є довіра. Яким би поганим не був урожай минулого року, ми закриваємо очі і робимо це знову: довіряємо. У Латинській Америці та інших країнах світу, де ще залишилися люди, які всім серцем успадкували традиції чуттєвої душі, посадка все ще є священною практикою, що вимагає благоговіння і молитви. Це свідомість для майбутнього. Тепер ми маємо можливість зануритися у знання, живе мислення і водночас активно сприймати духовний світ. Це крок у майбутнє. Після того, як ми посіяли насіння і поставили фундаментальні питання, відповідь прийде до нас у величній спосіб: з надлишком.

Кращі умови життя завдяки біодинамічному сільському господарству

Погляди представників з шістьох країн

Як біодинамічне сільське господарство впливає на людей, які його практикують? Першопрохідці з шістьох країн діляться своїм досвідом.

Біодинамічне сільське господарство здатне не лише покращити якість ґрунту, як це відбувається в єгипетському пустельному регіоні Секема, а й змінити менталітет людей. Це дає змогу забезпечити сталий позитивний розвиток умов життя.

Сорок шість років тому доктор Ібрагім Абулейш розпочав біодинамічне землеробство в Секемі. Кілька років тому вже було 500 фермерів, які використовували біодинамічні методи. Проєкт «Економіка любові» має на меті збільшити цю кількість до 2 000, а згодом і до 40 000. Це велика мета! Ми виступаємо, щоб уряди звернули на нас увагу і щоб умови життя в Єгипті покращилися для багатьох.

Нагла Ахмед, Єгипет
Керівник проєкту в Секемі

Мої батьки були одними з перших, хто заснував у Квебеку мережу фермерських господарств, що підтримуються громадою (CSA). Зараз вона налічує 250 фермерських господарств і є найбільшою мережею CSA у світі. З 1990 року ми ведемо біодинамічне сільське господарство. Ми віримо, що справа не лише в тому, що ми робимо зараз, а й у тому, що ми залишаємо наступному поколінню.

П'ятнадцять років тому ми створили асоціацію. Партнери асоціації викупили землю і створили Громадський земельний фонд, який гарантує, що земля не буде продана іншим особам. Однак, все ще важко продавати овочі за ціною, яка покриває витрати, і жити лише за рахунок сільського господарства. Тому зараз ми тісно співпрацюємо зі споживачами. Так само, як ми прибрали з ринку землю, тепер ми прибираємо з ринку овочі.

Анн Руссель, Канада
Біодинамічна фермерка,
Ferme Cadet Roussel S.E.N.C.

Понад 30 років тому я запитав бавовняних фермерів в Індії, скільки вони заробляють і скільки витрачають, щоб мати змогу займатися фермерством. Мені стало зрозуміло, що з системою щось не так. Вони не заробляли достатньо, щоб покрити свої витрати. Ми з друзями хотіли запропонувати фермерам шанс вирватися з боргової спіралі. Тому ми трансформували компанію Remei, яка спочатку займалася виробництвом пряжі і не мала нічого спільного з фермерством. Ми починали з 36 фермерів, бувало їхня кількість сягала 6 000, а зараз – 2 700. Деяким бракувало терпіння і бажання наполегливо працювати, інші мали абсолютні переконання.

Сьогодні можна відчутися щось особливе в атмосфері на фермах. Посухи та повені завдають меншої шкоди, ніж на землях, що обробляються традиційним способом. Життя фермерів змінилося в позитивному напрямку. Remei перетворився на мережеву організацію з метою покращення соціальних та екологічних критеріїв у текстильній промисловості. Бавовняні вироби тепер продаються, наприклад, швейцарською оптовою компанією Соор.

**Патрік Хоманн,
Індія і Швейцарія**
Засновник Remei AG

Я виросла у сільській громаді в Південній Африці. Ми жили з природою, працювали на власній землі і забезпечували себе всім необхідним. Земля належала громаді. Використання землі давало нам засоби для існування. Біодинамічне сільське господарство нагадує мені моє дитинство. Воно сприяє духовному зв'язку з землею, нагадує нам про минулі часи, коли ми всі довіряли своїм почуттям і своїй інтуїції. Завдяки спільному господарюванню та обміну ідеями зміцнюються родинні зв'язки та покращується якість життя кожного члена сім'ї. В результаті молодь залишається в громаді і не виїжджає до міст. Біодинаміка також створює доступ до освіти та якісної їжі. Вона сприяє побудові стосунків, подібно до африканського принципу «убунту»: Я є, тому що ти є.

**Фейя Марінсе,
Південна Африка**

Співзасновниця Біодинамічної асоціації корінних народів Африки

У серпні 2015 року я купив ділянку землі, яка була повністю еродована. Того ж року я відвідав семінар з біодинамічного сільського господарства і вирішив обробляти цю землю біодинамічним способом. Так народилася ферма Chotiwan, перша сертифікована Деметрою ферма в Таїланді. Відтоді ферма стала місцем розташування першого в Південній Азії навчального центру з біодинамічного сільського господарства.

Я вірю, що духовне сільське господарство є в кожному з нас і скрізь, але важливо говорити з людьми їхньою мовою, щоб дійсно досягати до них. Імпульс сильніший, коли хтось, хто розмовляє рідною мовою, може пов'язати біодинамічні принципи з місцевим сільським господарством.

Пірачоте Чаранванг, Таїланд

Вчений-спеціаліст з продуктів харчування і засновник ферми Chotiwan

Коли мені було 24 роки, я відповідав за 35 корів на фермі в Німеччині. Одного ранку, коли я прийшов забрати їх з пасовища, п'ятеро з них були мертві. Я знав, що на цьому пасовищі проводився експеримент з використанням нітрогену, і зрозумів, що не хочу займатися фермерським господарством у такий спосіб. Але яка була альтернатива? Я відвідав різні біодинамічні ферми і переконався, що ось як я хочу працювати.

У 1957 році, у віці 28 років, я перейняв батьківську ферму і перевів її на біодинаміку. Сусіди сприйняли це критично. Деякі друзі навіть відвернулися від мене. Мене почали мучити сумніви, я залишився сам. Тоді «Bäuerliche Gesellschaft» [тепер «Demeter im Norden»] прийняли мене, і завдяки регулярним обговоренням з іншими фермерами до мене повернулася впевненість.

У 1978 році дві великі пожежі перетворили три чверті ферми на попіл. Багато людей допомагали мені відбудуватися. Тоді я зрозумів, що ґрунт і люди, ці дві сторони біодинамічного сільського господарства, завжди повинні бути разом.

Дітер Шармер, Німеччина
Біодинамічний фермер (на пенсії)

Біодинамічний імпульс у світі

Зараз на всіх континентах існують біодинамічні ферми, сади, асоціації та дослідницькі інститути. Деякі з них скористалися нагодою сторіччя біодинамічного сільського господарства, щоб створити плакат і представити його на Сільськогосподарській конференції 2024 року.

Набуття Внутрішньої сили попри ураган Війни Біодинамічні навчання в Україні

Під час війни, біодинамічна робота з землею може бути корисною для набуття внутрішньої сили. З цією багатообіцяючою ідеєю Крістіна Ліберхерр з фермерського господарства «Жива Земля Потутори» звернулася до сільськогосподарської секції з проханням продовжити навчальні курси. Співголова Жан-Мішель Флоран відгукнувся на заклик і провів ще один курс навесні 2024 року. У цьому інтерв'ю він ділиться своїм вражаючим досвідом.

Вступні курси з біодинамічного сільськогосподарства були проведені на фермі поблизу Львова ще п'ять років тому. Влітку 2022 року Крістіна Ліберхерр, яка керує фермою разом з Іваном Бойком, звернулася до нашої секції з проханням спільно запустити поглиблений курс. Особливо під час війни було б дуже корисно зануритися у важливу роботу з землею, щоб здобути внутрішню силу, яка протистоїть зовнішньому терору – такою була її мотивація. Навчальні курси першої та другої лекцій Сільськогосподарського курсу Рудольфа Штайнера відбулися навесні та восени 2023 року. Третю лекцію Жан-Мішель Флоран прочитав в березні 2024 року.

Анна Сторченеггер: Зараз усі аеропорти України закриті через війну. Тож потрапити в Україну не так просто. Жан-Мішель, як Ви приїхали?

Жан-Мішель Флоран: В Україну я приїхав потягом з Кракова. Подорож в основному пройшла без пригод, під час поїздки я не помітив руйнувань, спричинених війною в країні, але звернув увагу, що в потязі їхали майже тільки жінки і діти, а пасажирів і їхній багаж перевіряли кілька разів. Коли я нарешті прибув на ферму, мене зустріли тиша і спокій. Крістіна все чудово підготувала, особливо кімнату для семінарів, прикрасила її квітами. Вона створила особливу атмосферу, яка змусила на деякий час забути про те, що навколо йде війна.

Жан-Мішель Флоран є співкерівником Сільськогосподарської секції, координатором Біодинамічної асоціації (MABD) у Франції, членом правління Міжнародної біодинамічної асоціації (IBDA) та автором книги «Біодинамічне виноробство» та інших публікацій з біодинаміки. З 2021 року входить до наглядової ради Biodynamic Federation Demeter International (BFDI).

Навчальний курс проходив на вихідних у березні. Скільки учасників взяли участь у курсі?

Всього двадцять п'ять учасників. Склад учасників був різноманітним: від фермера, який щойно розпочав перші біодинамічні спроби на своїй великій фермі, до власника невеликого біодинамічного саду.

Над чим ви працювали?

Ми занурилися у третю лекцію Сільськогосподарського курсу Рудольфа Штайнера, яка присвячена поживним речовинам, зокрема азоту. Як ми можемо використовувати азот для живого ґрунту, а не для бомб? Бобові зв'язують молекули азоту. Все просто. Абсолютно без насильства. У ґрунті не відбувається вибуху. Таким чином виявляються контрастні аспекти однієї і тієї ж речовини: мирний, життєстверджуючий і войовничий, руйнівний. Люди мають вибір, як вони хочуть використовувати азот.

Який настрій панував під час навчання?

Напередодні першого дня навчання відбулися обстріли на електростанції під Києвом. Відповідно, настрій на початку був пригніченим. Двом учасникам довелося покинути курс через обстріли. Ми почали з медитації зі свічкою з бджолиного воску і нагадали собі про архетип, що світло свічки, яка горить, і чорнота вуглецю, який утворюється, є взаємопов'язаними. Після цього ми змогли зосередитися на суті навчання.

Ми намагалися побудувати курс якомога різноманітніше: чергувалися теорія, спостереження в природі та практичні вправи з підготовки коров'ячого гною. А в суботу ввечері навіть відбувся фортепіанний концерт!

Під час навчання ми насолоджувалися дуже смачною їжею з ферми. Таким

чином, наше психічне, фізичне і духовне благополуччя було задоволене, що позитивно вплинуло на настрій учасників. Я був дуже зворушений радістю і вдячністю учасників в кінці навчання.

На Вашу думку, як біодинамічне сільське господарство може підтримати людей та фермерські господарства в зонах бойових дій?

Мені, як людині, яка ніколи не проходила через війну, можливо, трохи самовпевнено відповідати на це питання. Але я можу спробувати відобразити сприйняття учасників курсу та їхні історії. Деякі з учасників курсу мають намір продовжити занурюватися в сільськогосподарський курс самостійно після цього навчального курсу – частково з чистого інтересу, але також для того, щоб знайти в собі сили для виживання і підйому. Занурення у навчання може розвіяти повсякденні турботи. Коли турботи повернуться, можливо, вдасться поглянути на них під іншим кутом. Ви здобуваєте незалежність. Зрештою, війна має ще й атмосферний вимір: страх і жах можуть повністю поглинути людей. Проте учасники курсу мали змогу бути повністю присутніми і зосередитися на навчальному матеріалі.

Чи має біодинамічне сільське господарство потенціал для миру?

Атмосфера терору в Україні наразі надто сильна, щоб можна було говорити про мир чи навіть примирення. Біодинаміка навряд чи зможе вплинути на ці обставини. Однак, як можна побачити на прикладі фермерського господарства «Жива Земля Потутори», біодинамічне сільське господарство може знову і знову давати можливість знаходити майбутні перспективи попри кризи та пере-

Команда ферми Потутори

Учасники курсу на фермі

шкоди. Ферма площею близько 400 гектарів, колишній колгосп, працює на біодинамічних засадах з 2007 року. Тут виробляють чудові чайні суміші з власних трав, а сівозміна включає пшеницю, жито, ячмінь, овес, полбу, просо і гречку, а також польові боби і вику. Стадо корів місцевої чорно-рябої породи налічує близько 80 голів, 45 з яких – дійні корови. З 2021 року ферма сертифікована відповідно до рекомендацій Bio Suisse та Demeter International.

Клімат, корови і картопля Багато аспектів біодинамічних досліджень

Чи справді корова є «вбивцею клімату»? Чому біодинамічне сільське господарство сприяє поліпшенню якості ґрунту, а отже, і якості картоплі? Дослідницький відділ Сільськогосподарської секції шукає відповіді на ці та подібні питання. Веде огляд поточних наукових публікацій, поширює цікаві результати та створює міжнародну дослідницьку мережу.

У всьому світі проводяться дослідження з біодинамічного сільського господарства: фундаментальні наукові дослідження, порівняння традиційного та біодинамічного сільського господарства, питання, пов'язані з адаптацією до зміни клімату та багато іншого. Цікаві результати досліджень часто залишаються у вузькому колі спеціалістів. Тому одне з наших головних завдань – поширити ці результати і зробити їх доступними для широкого загалу. Ми прагнемо представити відповідні висновки у зрозумілій формі, але без надмірного спрощення. Звіти про результати дослідження регулярно публікуються на нашому сайті, а також у соціальних мережах.

З метою зміцнення зв'язків між дослідниками, деякі з яких розкидані по всьому світу, у 2023 році ми створили міжнародну Платформу біодинамічних досліджень. Це дозволяє дослідникам безпосередньо спілкуватися один з одним, розвивати синергію та надавати взаємну підтримку. Кілька разів на рік відбуваються онлайн-семінари, де дослідники можуть представити свої поточні проекти зацікавленій спеціалізованій публіці, після чого відбувається відкрита дискусія. Ми також хочемо створити онлайн-форум, щоб дати можливість дослідникам брати участь у більш тісному діалозі в спеціалізованих групах.

Ще однією метою нашого спеціалізованого відділу є тісна співпраця з іншими біодинамічними асоціаціями та науково-дослідними інститутами. Результатом цього є, наприклад, інформативні та науково обґрунтовані брошури про принципи біодинаміки. Ми також підтримуємо особливо перспективні дослідницькі та навчальні проекти по всьому світу з метою зміцнення біодинамічного руху в цілому.

Ви працюєте в галузі біодинамічних досліджень, але не є членом Платформи біодинамічних досліджень?

Тоді, будь ласка, зв'яжіться з Лукашем Машеком за адресою biodynamic.research@goetheanum.ch. Лукаш є науковим співробітником сільськогосподарської Секції та керує

Читайте поточні звіти про дослідження та дізнавайтеся більше про

Здорове харчування – запорука здорового майбутнього Аспекти і пропозиції

Кожен хоче харчуватися здоровою їжею. У той же час, кількість захворювань, пов'язаних з харчуванням, зростає. Потік кулінарних книг, дієт і порад лише додає плутанини. Однак, насправді все не так вже й складно. Якщо ми зможемо переосмислити, що для нас корисно, ми зможемо вибрати правильні продукти для свого раціону і зробимо свій внесок у здорове майбутнє.

Насолоджуйтеся їжею

Давайте відкинемо переконання, що найважливіша частина їжі – це поживні речовини. Набагато важливішою функцією їжі є стимулювання нашого організму. Наше травлення має бути активним, щоб їжа розщеплювалася належним чином. Зрештою, коли ми їмо цибулю-порей, ми не хочемо перетворитися на неї. Крім того, задоволення є невід'ємною частиною здорового харчування. Красиво приготована, смачна страва, вдихаючи один запах якої ми вже в очікуванні неперевершеного смаку, буде стимулювати наш організм. Приготування і презентація в приємній атмосфері є проявом вдячності до їжі і до кухаря. Це перетворює їжу в компанії на подію, а їдальню – на місце зустрічі.

Плекайте якість

При вирощуванні фруктів та овочів кожен сорт може мати свій власний баланс між ростом і дозріванням. Фермер або садівник створює умови для росту і обробляє кожне середовище так, щоб овоч міг розвиватися якнайкраще. Це дає змогу отримати життєво важливі, стійкі овочі, які, в свою чергу, стимулюють наш життєвий тонус. Це ознака справжньої якості продуктів харчування.

Плекайте стосунки

Необхідно розвинути зв'язок, фактично стосунки із власним харчуванням, а також з продуктами харчування і їхнім походженням. Свідоме сприйняття зовнішнього вигляду, запаху і смаку під час їжі сприяє задоволенню і травленню, а також пробуджує цікавість до джерела їжі, а отже, і до людей, які її виробляють. Чи хочу я підтримати фермерів у сусідньому селі і купувати їхні яйця, чи краще робити анонімні покупки в супермаркеті? Які стосунки я розвиваю?

Подумайте про цілісність

Їжа підтримує наше самопочуття, а також самопочуття інших людей. Все пов'язано між собою. Ми всі живемо на одній землі, і коли вона забруднюється, страждають усі. Все пов'язано між собою, від вирощування, переробки та торгівлі до тарілки та спільноти за столом. Ми створюємо наше середовище та умови життя, наприклад, через вибір продуктів харчування та меню. Щодня ми вирішуємо, як приготувати їжу, а отже, як виглядає наш світ.

Ясмін Пешке, яка має ступінь доктора наук у галузі дієтології, очолює відділ харчування в сільськогосподарській Секції. Її нещодавня публікація «Від харчової системи до харчового організму – кроки до успішної трансформації» містить ідеї та вправи для здійснення великих і малих змін. Разом з радником з питань харчування Леа Шпругель вона регулярно пише статті на актуальні теми харчування..

Зустріч з Персефоною

Як вона пов'язує рослинний світ з космосом

У той час, коли її охопив відчай, голландська селекціонерка і дослідниця рослин Едіт Ламмертс ван Бюрен отримала дивовижний досвід: її роботу підтримала богиня Персефона, дочка Деметри. Дослідниця виявила існування тісного взаємозв'язку між Персефоною та біодинамічними препаратами.

Близько шести років тому я була присутня на святкуванні колеги з насінневої галузі, яке розпочалося з невеликого симпозиуму з насінництва. Мій настрій змінився, коли хтось із присутніх гнівно вигукнув, що органічний сектор безвідповідально відмовляється від генної інженерії: «Світ голодує – ми повинні використовувати всі джерела, які у нас є!» Хоча я часто чула подібне, цього разу це мене сильно зачепило – я почала сумніватися, що справа мого життя приносить хоч якусь користь. Я поговорила про це з добрим другом і вигукнула у відчай: «Заради Бога, для кого я все це роблю?» На мій подив, мій друг серйозно поставився до цього питання і сказав: «Дійсно, для кого ти це робиш? Для Деметри чи для Геї?». Після того, як я кілька днів роздумувала над цим

питанням, мені спало на думку ім'я Персефона. Я одразу зрозуміла, що це саме вона, без жодних сумнівів. Але хто вона?

У давньогрецькій міфології

Гомерівський гімн Деметрі, написаний близько 800 років до нашої ери, розповідає нам, що Персефона – богиня і захисниця життєвих сил на землі, зокрема, рослинного світу. Її мати Деметра ретельно наглядала за нею. Персефоні було дозволено звертатися до всіх богів, окрім Ероса, бога кохання, і зривати всі квіти, окрім нарциса. Але Персефона не могла встояти. Вона звернулася до Ероса, якого заманила зірвати найкрасивішу квітку на землі – нарцис. Коли вона це зробила, земля розверзлася, і могутній Аїд, бог царства мертвих, викрав її у своє підземне царство. Коли Деметра дізналася про це, вона розлютилася. Підземний світ був єдиним місцем, куди вона не могла потрапити. У своєму горі вона занедбала землю, і рослини засохли. Вона знайшла Триптолема, сина царя, який зміг спуститися в підземний світ і знайти Персефону. Це змусило Зевса, царя Олімпу, піти на компроміс: відтепер восени і

Едіт Ламмертс ван Бюрен народилася в Нідерландах, росла в Індонезії та Венесуелі. Понад 40 років працювала в галузі органічних та біодинамічних досліджень і викладання, спеціалізувалася на селекції рослин. Була викладачем у Вармондергофі, працювала в Інституті Луїса Болка та є почесним професором органічної селекції рослин у Вагенінгенському університеті. Була координатором наукової секції в Нідерландах, а зараз очолює тамтешню Біоакадемію.

“Як Висока
сутність,
Персефона
також
спускається
з сонця на
землю і з’єднує
рослини зі своїм
космічним
походженням.
Її завдання –
повернути
рослинному
світу його
первісну
орієнтацію між
космосом і
землею.”

взимку Персефона буде дружиною Аїда в підземному царстві, а навесні повертатиметься в земний світ. На знак подяки Деметра і Персефона подарували Триптолему мистецтво землеробства.

У Шартрській школі

Існує ще одна розповідь, що з’явилася на багато століть пізніше, яку можна знайти в книгах ранніх середньовічних викладачів Шартрської школи у Франції. Тут Персефона постає як «Натура», божественна творча сила в природі. У Шартрській школі Персефона-Натура відноситься саме до християнства, яке зазвичай не визнає духовних сутностей, подібних до Натури. Однак собор Нотр-Дам у Шартрі був побудований на місці, де колись стояв храм кельтських друїдів. Друїди мали ясновидчу свідомість Христа, Логосу, і вони поклонялися Пресвятій Діві, яка одного разу подарує життя (*Virgo paritura, Madonna of Parturition*). Століттями пізніше, на тому ж пагорбі, дух кельтської релігії природи був поєднаний з християнством у Шартрській школі.

Персефона-Природа була стурбована тим, що людина відокремлюється від природи. Вона з’явилася відомому Шартрському вчителю Аланусу аб Інсулісу уві сні, який він записав в «Антиклавдіані». У ньому вона скаржилася, що природу неможливо врятувати, якщо людські дії не будуть наповнені найвищою мудрістю. Вона скликала небесну раду з іншими богинями чеснот, і вони погодилися, що потрібне нове людство. Софія, богиня космічної мудрості, як представниця богинь подорожувала сферами планет, поки не дісталася до Трійці. Вона звернулася з проханням, після чого Бог створив нову людину. Софія прийняла цю людину і віддала її природі, щоб дати їй досконале тіло: сутність Христа, земне народження якого

супроводжували як Софія-Марія, так і Персефона-Натура, в кельтській традиції – Свята Наречена.

В антропософії

У багатьох лекціях Рудольфа Штайнера викрадення Персефони згадується як картина раннього ясновидіння людства, що зникло у підсвідомості. Але він також говорив, що такі здібності не просто зникають – вони можуть повернутися в іншій формі. На малюнку Персефони, який Штайнер дав у «Містерії Логосу» на Різдво 1924 року, в останній рік свого життя, він помістив Персефону у нові стосунки з Христом.*

Спочатку він описав, як людина в ході свого розвитку все більше віддалялася від космосу і зосереджувалася на земних явищах, щоб здобути незалежну силу судження, засновану на самопізнанні. Божественний світ дозволив цьому статися, відсторонившись. У цьому процесі настав момент, коли зв’язок між землею і космосом мав знову стати можливим. Щоб це сталося, найвища сонячна сутність повинна була зійти на землю, щоб з’єднати себе з долею людства і землі, і подолати земну смерть з любові до людства і землі. Це те, що Штайнер називає «таємницею Голгофи».

Штайнер підкреслював, що це була унікальна подія в розвитку людства, і що Персефона здійснює подібний жест для світу рослин, хоча і в річному ритмі, тому що цей ритм є ключовим для розвитку рослин. Як висока сутність, Персефона також спускається з сонця на землю і з’єднує рослини зі своїм космічним походженням. Її завдання – повернути рослинному світу його первісну орієнтацію між космосом і землею.

* Рудольф Штайнер, Антропософські провідні думки, Різдвяні роздуми: Таємниця Логосу, GA 26, Steiner Books, Нью-Йорк 1984

Персефона і біодинамічні препарати

У 1980-х роках я застосувала гетеранську феноменологію до щотижневих спостережень за рослинами, щоб продемонструвати, які відмінності відбуваються в динаміці росту в часі та просторі при застосуванні біодинамічних польових препаратів. Я також залишила кілька рядів салату, щоб дозволити цвітінню розвиватися як вираження потенційних життєвих сил у зібраній рослині.

Я зрозуміла, що роговий гній і препарати рогового кремнезему мають гармонізуючий вплив, незалежно від умов зростання. Якщо вегетативна весняна тенденція була занадто сильною, лише деякі рослини змогли зацвісти або зав'язати насіння. Застосування препаратів дещо сповільнило ріст, і більшість рослин змогли досягти свого повного розвитку. Якщо ж імпульс росту був занадто слабким, наприклад, під час дуже холодної весни, препарати значно стимулювали ріст. У всіх випадках я виявила, що препарати сприяли покращенню типової якості салату, наприклад, смакових якостей, так що повний потенціал рослин міг розвиватися.

Тоді я ще не пов'язувала препарати з Персефоною. Лише через 33 роки, коли я готувала свій курс феноменології, мені спало на думку, що один препарат закопувався взимку, а інший – влітку. На превелику радість, я виявила, що біодинамічні препарати є насамперед інструментами Персефони.

Як продукт метаболізму, коров'ячий гній має літню якість. Ним заповнюють коров'ячий ріг і заковують взимку, щоб дати можливість зимовим силам проникнути в нього. Препарат кремнезему з рогу виготовляється на основі твердої кристалічної породи, що представляє зимову якість, і зако-

пується влітку, щоб просякнутися його літніми силами.

Препарати містять природні речовини, але ця інтеграція сезонних сил ґрунтується на духовних відкриттях Рудольфа Штайнера і підносить рослину. Мене раптом осяяло, що препарати є полярністю один одного, а також містять полярність всередині себе. Немає іншої сутності, яка б інтегрувала такі полярності у своєму естві, як Персефона.

Персефона та істоту стихій

Коли препарати діють на ріст рослин, вони також впливають на роботу істот стихій, які пов'язані з розвитком рослин. Ці стихії є помічниками Персефони і покладаються на моральне керівництво з боку вищих духовних сутностей і, все частіше, з боку нас, людей. Якщо ми можемо розглядати біодинамічні препарати як видатні інструменти Персефони, то ми також можемо зрозуміти, що вони забезпечують сутностей стихій харчуванням і новим напрямком. Новий, тому що препарати роблять те, чого немає в природі, але що стало можливим завдяки людині для інтеграції земних і космічних сил.

Я думаю, що зараз настав час і важливо, щоб ми навчилися включати сутностей стихій у нашу свідомість. З мого досвіду роботи з біодинамічними фермерами ми можемо навчитися з'єднуватися з сутностями стихій через медитативну уважність і працювати з ними, запитуючи: що потрібно на фермі або на конкретному полі? Чим ми можемо допомогти? А потім звертати увагу на те, що вони нам шепочуть. Хтось отримує ці відповіді словами, хтось звуками, хтось кольорами та образами. Таким чином ми можемо навчитися ставати помічниками Персефони.

Книга Едіт Ламмертс ван Бюрен "Leben mit Persephone und die Zukunft der Pflanzenwelt" ("Життя з Персефоною та майбутнє світу рослин"), яка вперше вийшла голландською мовою, тепер доступна німецькою мовою.

Видання англійською мовою знаходиться на стадії планування.

ISBN: 978-3-7235-1742-0

Події

5 червня 2024	Онлайн-мережа: «Динамічне харчування – обмін для професіоналів у сфері харчування» з доктором Ясмін Пешке, мови: англійська, іспанська
10 червня 2024	Щомісячні онлайн-семінари: «Сільське господарство: Ритми та ритуали – свідома співтворчість та стійкість», мова: англійська
14–16 червня 2024	Літня екскурсія 2024 для фахівців з цілющих трав, ароматичних трав та косметичних рослин у Дорнаху
7–10 липня 2024	Літня зустріч для групи професіоналів з біодинамічного вирощування фруктів на півдні Франції
8 липня 2024	Щомісячні онлайн-семінари: «Сільське господарство: Ритми та ритуали – досліджуємо душу землі», мови: англійська, іспанська
1–4 серпня 2024	Магічні рослини у норвезьких горах, екскурсія для знавців фітотерапії
12 серпня 2024	Щомісячні онлайн-семінари: «Сільське господарство: Ритми та ритуали – Діалог між землею та космосом – яка роль стихій?», мова: англійська
30–31 серпня 2024	100 років біодинамічної якості: Мистецтво та сенси за участю шеф-кухарів Еліфа Оскана та Селассіє Атадікі в Гетеанумі, Дорнаху
4 вересня 2024	Онлайн-мережа: «Динамічне харчування – онлайн-обмін для професіоналів у сфері харчування» з доктором Ясмін Пешке, мови: англійська, іспанська
9 вересня 2024	Щомісячні онлайн-семінари: «Сільське господарство: Ритми та ритуали – активна роль фермера», мова: англійська
7 жовтня 2024	Щомісячні онлайн-семінари: «Сільське господарство: Ритми та ритуали – космічний вплив на рослини», мова: англійська
4–8 листопада 2024	Онлайн-семінар: «Земля як субстанція нашої долі – внесок антропософії у сталий розвиток» з Йоганнесом Кроненбергом, мова: англійська
4 грудня 2024	Онлайн-мережа: «Динамічне харчування – онлайн-обмін для професіоналів у сфері харчування» з доктором Ясмін Пешке, мови: англійська, іспанська
5–8 лютого 2025	Сільськогосподарська конференція в Гетеанумі, Дорнаху

Детальну інформацію про різні заходи, а також про заходи з відзначення сторіччя біодинамічного руху в усьому світі можна знайти за посиланням:

www.sektion-landwirtschaft.org/en/upcoming-events

Сільськогосподарська секція В Гетеанумі

Через людей зі світового біодинамічного руху Секція стикається з актуальними проблемами та викликами. Ми втілюємо їх у проєктах і створюємо простори, які є джерелом натхнення для всіх, хто займається сільським господарством і харчуванням. Ми працюємо над такими темами, як асоціативна економіка, харчування, цілісне здоров'я, фермерський організм, стійкість до клімату, індивідуальність сільського господарства, сталий розвиток та добробут тварин у низці професійних груп та спеціалізованих галузей для навчання, консультування, харчування, досліджень та сталого розвитку.

Сільськогосподарська секція | Hügelpweg 59 | 4143 Дорнах |
+41 61 706 42 12 | agriculture@goetheanum.ch |
www.sektion.landwirtschaft.org/en/

Підпишіть ся на нашу розсилку та отримуйте журнал!

Бажаєте отримати свіжий номер нашого журналу? Ми надішлемо вам онлайн-видання разом з нашим інформаційним бюлетенем на початку червня та грудня.

Якщо ви бажаєте отримати друковане видання, будь ласка, звертайтеся за адресою agriculture@goetheanum.ch

Підпишіть ся
на нашу розсилку:

Підтримайте секцію через пожертву

Ваша пожертва допоможе підтримати нашу роботу над здоровим розвитком людини і землі. Як частина Антропософського товариства Швейцарії, сільськогосподарська Секція звільнена від сплати податків. У деяких країнах ви можете вирахувати вашу пожертву з чистого доходу у вашій податковій декларації.

ПОЖЕРТВУЙТЕ ЗАРАЗ:

Банківський рахунок у євро

Загальне антропософське товариство, індекс, 4143 Дорнах, Швейцарія

IBAN: CH71 8080 8001 0200 5131 1

Райффайзенбанк Дорнах, 4143 Дорнах, Швейцарія
SWIFT-BIC: RAIFCH22

Прохання долати: "Відділ пожертв для сільського господарства 1150" і, якщо можливо, вкажіть свою повну адресу.

Банківський рахунок у швейцарських франках

Загальне антропософське товариство, індекс, 4143 Дорнах, Швейцарія
IBAN: CH54 8080 8001 1975 4658 2

Райффайзенбанк Дорнах, 4143 Дорнах, Швейцарія SWIFT-BIC: RAIFCH22
Прохання долати: "Відділ пожертв для сільського господарства 1150" і, якщо можливо, вкажіть свою повну адресу.

Банківський рахунок у доларах

Загальне антропософське товариство, індекс, 4143 Дорнах, Швейцарія
IBAN: CH23 8080 8001 7896 7636 5

Райффайзенбанк Дорнах, 4143 Дорнах, Швейцарія SWIFT-BIC: RAIFCH22
Прохання долати: "Відділ пожертв для сільського господарства 1150" і, якщо можливо, вкажіть свою повну адресу.

Для пожертв з податковою квитанцією про пожертвування з Німеччини Антропософське товариство в Німеччині IBAN: DE13 4306 0967 0010 0845 10

GLS Gemeinschaftsbank eG, Christstraße 9, DE-44789 Бохум
BIC: GENODEM1GLS

Прохання долати: "Відділ пожертв для сільського господарства 1150" і, якщо можливо, вкажіть свою повну адресу.

Вихідні дані

Журнал «Сільськогосподарська Секція» виходить двічі на рік в електронному та друкованому вигляді німецькою та англійською мовами на початку червня та грудня. Він є безкоштовним і надає інформацію про нашу діяльність, а також про розвиток світового біодинамічного руху.

Видавець: Сільськогосподарська секція Гетеануму, Дорнах, Швейцарія

За редакцією Анна Сторченеггер, Уелі Хуртер, Клаудія Боссхардт

Тексти: Гільда Бартель: с. 4-5, 10, 16-17; Клаудія Боссхардт: с. 8, 11; Вольфганг Гельд: с. 6-8, 14; Франка Генн: с. 24-26; Улі Гуртер: с. 12-13; Лукаш Машек: с. 22; Ясмін Пешке: с. 23; Анна Сторченеггер: с. 18-21

Переклади: Лінда Хепберн: с. 3, 6-9, 16-19, 22-28; Крістіан фон Арнім: с. 4-5, 8, 11-15, 20-21

Портретні фото: Лін Баутце: с. 6; Клаудія Боссгардт: с. 8, 11; Сюе Лі: с. 3, 4, 10, 12, 16-20, 23;

Йоганнес Оннекен: с. 22

Фото: Шарлотта Фішер: с. 7, 15, 22, 23, 24; Жан-Мішель Флоран: с. 21 нижче; Крістіна Ліберхерр: с. 20; Аріана Тоцке: с. 4

Обкладинка: Шарлотта Фішер

Макет: Йоганнес Оннекен, Ательє Doppelpunkt, Мюнхенштайн

Надруковано Druckerei Winter GmbH, Гайтерсгайм

Авторське право: Загальне антропософське товариство, Дорнах

Jetzt lieferbar!

Das Standardwerk des biologisch-dynamischen Landbaus vollständig überarbeitet und erweitert

Rudolf Steiner Landwirtschaftlicher Kurs

Geisteswissenschaftliche
Grundlagen zum Gedeihen
der Landwirtschaft
Hrsg. H.-Chr. Zehnter,
in Zusammenarb. mit R. Isler,
U. Hurter, M. von Mackensen,
A. Römer
GA Band 327

9., vollst. überarb. Neuauflage
488 Seiten, mit über 70 Abb.,
10 farbige Wandtafelzeichnungen
in separater Druckbeilage,
gebunden
€ 59,- / CHF 68.-
ISBN 978-3-7274-3271-2

RUDOLF STEINER VERLAG

From food system to food organism

Steps to a successful transformation

Ideas and exercises | Dr. Jasmin Peschke

Download:

Goetheanum
Section for Agriculture

Rudi Bind | Ueli Hurter

Bio- dynamisch!

Geburtsstunde der biodynamischen
Landwirtschaft am Ausgangspunkt
der Ökobilanz

100 JAHRE
BIODYNAMISCH
IN RHYTHMUS DES WANDELS

ISBN: 978-3-7235-1726-0

JASMIN

PESCHKE

VOM ACKER AUF

WAS LEBENSMITTEL
WIRKLICH GESUND MACHT

DEN TELLER

atVERLAG

Only at the Goetheanum bookshop

WELEDA
Seit 1921

**SCHÜTZE
DIE HAUT
DER ERDE,**

WELEDA
Seit 1921
Skin Food

Nährendes
Lebensvopflieger
Gesicht und Körper
Sehr trockene und raue Haut
Soin intensif
nourrissant
Nourish in care
Panna trilo utchies et flicus

Deutscher Naturkosmetik

OIKOPOLIS
Groupe
LUXEMBOURG

**Kompetenz-
Zentrum**
für Biologischen Landbau

Biologische & biodynamische Lebensmittel,
kooperativ angebaut,
verarbeitet und gehandelt.

OIKOPOLIS.LU

Sammelbox
für leere Sonett
Flaschen

**Sonett-
Recycling**
statt PE aus
dem Gelben
Sack...

**Aus alten
Sonett Flaschen
werden neue
Sonett Flaschen**

mit bis zu 50 %
Sonett-eigenem
Recycling-Anteil*

**Sonett
recycelt
selbst**

Weil wir nur dann wissen,
was in den Flaschen drin war.

Weil Recycling-PE aus dem
Gelben Sack Rückstände von
synthetischen Duftstoffen
und anderen Reststoffen
enthalten kann.

Weil Recycling-PE
deshalb für Lebensmittel
nicht zugelassen ist.

Weil Recycling-PE ein
wertvoller Rohstoff ist,
der vielfach im Kreislauf
geführt werden kann.

*Die Anzahl der Sonett
Flaschen mit Sonett-
eigenem Recycling-Anteil
variiert, abhängig von
der Rückgabe leerer
Kleingebinde.

Sonett – so gut.
www.sonett.eu

 sonett
ÖKOLOGISCH KONSEQUENT

 Sonett ist Sieger des Deutschen Nachhaltigkeitspreises 2024 in der Branche Wasch- und Reinigungsmittel

Zukunft gestalten

Mit der Verarbeitung nachbau-
fähiger samenfester Sorten und
von Rohwaren aus biodynamischer
Erzeugung fördern wir eine
enkeltaugliche Landwirtschaft.

voelkel

voelkeljuice.de | DE-ÖKO-007

CHAMPAGNE
FLEURY
En Biodynamie depuis 1989

«L'art d'être naturel»

www.champagne-fleury.fr

Wir sind natürlich klimaneutral

Wir bei Bauck arbeiten komplett klimaneutral. Das gelingt uns mit einem effektiven Mix aus Reduktion und nachhaltiger Kompensation von CO₂-Emissionen. Und das tun wir gerne, denn so leisten wir einen wichtigen Beitrag im Kampf gegen den Klimawandel.

Hier mehr erfahren!

Bauck GmbH · Duhenweitz 4 · 29571 Rosche · DE-ÖKO-007
Tel. 05803-98730 · info@bauckhof.de · www.bauckhof.de

M. CHAPOUTIER
FAC ET SPERA

Le vin naît du ciel et de la terre...
de l'amour qu'on lui porte.

Wine is born from the earth, the sky...
and the love one carries for it.

chapoutier.com

L'ABUS D'ALCOOL EST DANGEREUX POUR LA SANTÉ. À CONSOMMER AVEC MODÉRATION.
DRINK RESPONSIBLY.

ginepro_07/22

Für Mensch, **Tier**, Pflanze und Erde

Wir engagieren uns für einen nachhaltigen Umgang mit Geld und vergeben Kredite an Projekte in der biologisch-dynamischen Landwirtschaft.

Interessiert? Kontaktieren Sie uns!

Freie Gemeinschaftsbank Genossenschaft
Meret Oppenheim-Strasse 10 | 4002 Basel
T 061 575 81 00 | info@gemeinschaftsbank.ch
www.gemeinschaftsbank.ch

Freie Gemeinschaftsbank

**Herkunft bis
zum Bauern
dokumentiert**

ErdmannHAUSER
Partnerbauer Berthold Withopf

ErdmannHAUSER verwendet
zwei Aufschlussverfahren:

Hydrothermisches
Verfahren mit Wasser
und Wärme

Rein thermisches
Verfahren nur mit
Wärme

**ERDMANN
HAUSER**

...aus gutem Grund!

ErdmannHAUSER arbeitet mit über 80 Bauern partnerschaftlich eng verbunden zusammen, die seit Jahren auf ihren Höfen biologisch-dynamisch wirtschaften und damit die Voraussetzung für eine zukunftsweisende Lebensmittelverarbeitung schaffen.

Der Getreideaufschluss wird bei ErdmannHAUSER seit über 30 Jahren getätigt und weiterentwickelt, mit dem Ziel, die wertvollen Inhalte, z. B. Stärke und Eiweiß, Vitamine, Mineral- und Ballaststoffe, besser verfügbar zu machen.

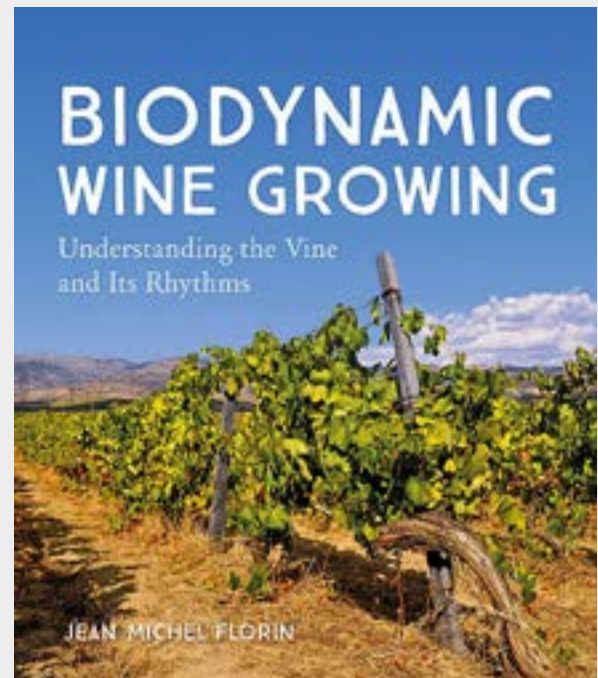
Die ErdmannHAUSER Aufschlussprodukte **TAU**, **Bulgur**, **Grieß** und **Kornfix** zeichnen sich durch besonders intensiven Geschmack und ihre Bekömmlichkeit aus.

ErdmannHAUSER Getreideprodukte GmbH
Robert-Bosch-Straße 17 · DE-71729 Erdmannhausen
Telefon: 07144/89640 · Telefax: 07144/896428
www.erdmannhauser.de · info@erdmannhauser.de

**DENNREE -
BIODYNAMIC SINCE 1974**

Dennree Founder Thomas Greim visits the Graci family's biodynamically farmed vineyard in Italy in 1983.

ISBN: 978 1 7825 0669 0

Rencontrez la nature

avec les formations du *Mouvement d'agriculture bio-dynamique*

Stages, séminaires et congrès sur tout le territoire.

Ouverts à tous, professionnels ou particuliers.

Thèmes variés : découverte de la biodynamie, approche sensible, botanique, astronomie, lecture et aménagement du paysage... et bien plus !

Photo © nature-bleau / Graphisme: m7design

Pour un soutien de l'autonomie, l'accompagnement de l'observation et de la connaissance du vivant, la stimulation de la mise en pratique de la biodynamie.

www.bio-dynamie.org

MABD
Mouvement de l'agriculture
biodynamique

demeter

Louis Rivoire
Ferme Saint Blaise, France

EAT MORE
VITALITY

you will grow

www.you-will-grow.net
www.demeter.net

Спонсори сільськогосподарської конференції

Після 100 років біодинаміки ми провели огляд у 2023 році, детально попрацювали над курсом «Сільське господарство» у 2024 році, а у 2025 році у нас буде третя частина трилогії: погляд у майбутнє.

Під головною темою «Земля як жива істота» ми хочемо дослідити, що саме ми, фермери, можемо зробити для позитивного розвитку землі, адже хвора земля потребує нас більше, ніж будь-коли. Однак, ми не єдині, хто хоче прорватися крізь нинішній панівний механістичний погляд на землю і визнати та оцінити її як живу істоту. Тому, готуючись до наступної конференції, ми будемо працювати з учасниками, які займаються дослідженнями, кліматичною політикою, розвитком ландшафту, просуванням біорізноманіття та мистецтвом, щоб шукати потенційні рішення для здорового майбутнього нашої Землі.

Разом ми робимо майбутній крок від індивідуального місця життя до землі в цілому, як живої істоти!

Save
the
Date

Майбутнє
біодинамічного імпульсу

ЗЕМЛЯ ЯК ЖИВА ІСТОТА

Сільськогосподарська
конференція
5 – 8 лютого 2025